

Key words: intellectual property, industrial property, research study, scientific and technological development, State budget funds.

Отримано 17.03.2011

О. В. СОРВАЧОВ

*Олександр Володимирович Сорвачов, здобувач
Національного університету «Одеська юридична
академія»*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ПРОМИСЛОВИХ ЗРАЗКІВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Необхідність в Україні регулювати відносини стосовно промислових зразків як одного із інститутів права промислової власності з урахуванням стратегічного прагнення України до інтеграції в європростір очевидна і особливого доказування не потребує. Це слід усвідомити як і те, що до Європейського Союзу (ЄС) нас ніхто силоміць не тягне. І якщо Україна прагне увійти до «європейського дому», який побудовано на принципі інтеграції і підпорядкування загальним закономірностям у економічній, фінансовій та правовій сферах, то слід сприймати і його відповідний правовий порядок. Йдеться про адаптацію законодавства України до стандартів ЄС, у тому числі у сфері промислової власності.

Після прийняття в Україні програмно-інтеграційних правових актів наближення до законодавства ЄС стає заходом, що охоплює нормотворення у всіх ланках влади і переходить у практичну площину¹, особливо у сфері приватного права. Завдання України в цьому напрямі конкретизуються рядом програмних документів: Планом дій «Україна – ЄС» (2005)², ініціативою Європейської комісії «Східне партнерство» (2009)³, Порядком денним асоціації «Україна – ЄС» (2009)⁴, іншими актами.

Мета та завдання наукової статті полягають у з'ясуванні стану правової охорони промислових зразків у ЄС та визначення її тенденцій. При визначенні цієї проблематики йдеться про національний, міжнародний та комунітарний режими права промислової власності. Тож слід визначитись у правовому режимі промислових зразків ЄС та його елементах і на цій основі поліпшити правову охорону цих об'єктів прав в Україні. Варто бути поінформованим про сучасний підхід, його особливості та механізми.

На постановочному рівні треба виходити з того, що сучасна патентно-правова охорона промислових зразків уже стала гальмом в умовах різкого пришвидшення циклів оновлення продукції, стану та засобів інформаційного впливу на споживачів, застосування програм лояльності для товаровласника. Необхідно зважати також на єдність економічного простору і усвідомити, що споживачі України залежні від того, що їм пропонують на національному ринку і з якою метою (зробити Україну експортно-залежною країною та споживачем товарів ЄС – загальний підхід до нових членів ЄС) та тактичними засобами її досягнення. Товаровиробники зацікавлені у розширенні кола споживачів, збільшенні видів і асортименту товарів, поліпшенні їх зовнішнього вигляду незалежно від того, чи є правова охорона промислового зразка, чи ні. У країнах-імпортерах обрано такий напрям охорони: отримання в них найбільш повної і надійної охорони за рахунок тиску на правоохоронну систему, а точніше забезпечення тотального контролю та скорочення строків надання такої охорони. Проте, у країнах-виробників йдеться про спрощення такої охорони за рахунок застосування спрощених реєстраційних процедур заявленя прав на такі об'єкти.

Інтерес ставить⁵ законодавство про промислові зразки ЄС, яке розроблялось понад десять років. Було прийнято два документи: Директиву 98/71/ЄС Європейського Парламенту і Ради ЄС від 13 жовтня 1998 р. з правової охорони промислових зразків (Директива ЄС)⁶ та Постанову Ради ЄС № 6/2002 від 12 грудня 2001 р. про промислові зразки ЄС (далі – Постанова ЄС)⁷ щодо гармонізації національних законів держав – членів ЄС з нормами матеріального права, які встановлені Директивою ЄС, та створення єдиної європейської системи охорони промислових зразків. Досвід країн ЄС, особливо тих, які нещодавно приєдналися до ЄС, з підписанням Україною Угоди про партнерство і співпрацю між Україною і ЄС набув важливого значення і перейшов у практичну площину – реальних кроків щодо зближення законодавства.

З прийняттям Конституції для Європи гостро постає питання про єдність правового регулювання суспільних відносин у приватній сфері та про єдиний правовий простір взагалі. Проте Україна є членом Єдиного економічного простору і наразі сильні російськоміжні тенденції. Це виявляється у політиці стримування прагнення України до інтеграції з ЄС. Але, з огляду на спільний європейський економічний простір як відкритий та інтегрований ринок, де домінують транснаціональні компанії, та загальні й визнані правила його регулювання, прагнення до використання переваг інтегрованої економіки плідним є врегулювання відносин у цій сфері на єдиних підходах.

Досвід ЄС щодо правової охорони окремих об'єктів інтелектуальної власності безумовно є корисним для України. Треба зазначити, що основною метою заснування Європейських співтовариств було створення у

післявоєнній Європі єдиного інтракомунітарного економічного простору на принципах вільного руху товарів, послуг, капіталів. Це згодом потребувало і єдиного правового простору.

Зважаючи на небажання деяких держав – членів ЄС поступитися частиною повноважень у правотворчій сфері, у тому числі щодо правової охорони промислової власності, було віднайдено компроміс і «територіальна обмеженість» поступово зникала. Правове регулювання цих правовідносин вийшло за межі території однієї країни – члена ЄС і стало наддержавним у масштабах усього ЄС. Це виразилось у закріпленні так званого принципу «комунітарного вичерпання прав на об'єкти інтелектуальної власності», за яким правоволоділець охоронюваного об'єкта інтелектуальної власності в момент першої ініціації належного йому об'єкта в комерційний (господарський) оборот шляхом продажу де-небудь на території ЄС втрачає своє право на контроль за подальшим його поширенням у рамках усього ЄС. Такий охоронюваний об'єкт інтелектуальної власності надалі вже вільно використовується у комерційному обороті в ЄС без обмежень.

На уніфікацію права інтелектуальної власності в ЄС суттєво вплинула діяльність Суду ЄС, який у своїх рішеннях у справах щодо приналежності та здійснення прав на інтелектуальну власність у рамках ЄС фактично надав цьому праву наднаціональне спрямування в рамках комунітарного порядку і вивів її регулювання із сфери внутрішньодержавного регулювання. Це стало орієнтиром для держав, які формально не входять до складу ЄС, але їхні громадяни та юридичні особи мають право звернення до судів ЄС. Верифікаційний критерій судової перспективи вирішення судового спору у разі подання позову до суду ЄС слугує зміні національної системи на користь інтегративного підходу і формуванню адекватної європейської національної практики. Практика Суду ЄС визначила напрями, форми і способи уніфікації та гармонізації правової охорони інтелектуальної власності взагалі та її окремих складових.

Уніфікація та гармонізація права промислової власності в ЄС відбувається завдяки діяльності Європейської комісії, яка визначила конкретні сфери, механізми і способи комунітаризації правової охорони інтелектуальної власності в ЄС. Нею прийнято документи щодо зближення національного законодавства країн – членів ЄС у сфері промислової власності та введення єдиних інструментів її правової охорони. Такі документи відомі під назвою «Зелені книги» (1980–1990). Що започаткувало розробку і прийняття в ЄС низки директив і регламентів у сфері права промислової власності. Можна виокремити такі форми інтеграції у сфері інтелектуальної власності в ЄС:

1) у рамках гармонізації права відбувається зближення національних законодавств країн – членів ЄС на основі специфічного у системі законодавства нормативно-правового акта – директив. Директива має обов'язкову силу для тієї держави або групи держав, якій її адресовано і лише стосовно досягнення того результату, на який її спрямовано. Форми та способи реалізації закріплених у директиві положень визначаються державою-дестинатором директивного положення. Директиві зазвичай кореспондує акт національного законодавства, який імплементує її положення в межах визначеного у директиві строку;

2) уніфікація права через запровадження єдиного інструменту правової охорони інтелектуальної власності на всій території ЄС, який не замінює національних механізмів правової охорони. Спочатку її використано для засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту та випущених ними товарів, а потім і для охорони прав на промислові зразки. Уніфікація права в ЄС здійснюється прийняттям такого нормативно-правового акта як регламент, що передбачає загальні його застосування і обов'язковість у повному обсязі. Регламенти не потребують подальшої ратифікації державами-членами чи імплементатії в національне законодавство, а його положення не можуть змінюватися органами держав-членів. Вони створили новий вид права – регламентне.

При виборі напрямів уніфікації та гармонізації права інтелектуальної власності в ЄС водночас намітилась тенденція щодо нових об'єктів творчої діяльності та нових форм їх використання. Це зумовлене стрімким розвитком цих напрямів і сучасним інформаційним забезпеченням науково-технічної та інформаційної революції, поширенням їх результатів. Тут немає консерватизму дії попереднього законодавства, а відносини стосовно нових об'єктів легше піддаються єдиному правовому врегулюванню.

Інтеграція права інтелектуальної власності в ЄС має комплексний та універсальний характер: вона поширюється певною мірою на всі основні інститути права інтелектуальної власності, насамперед на право промислової власності. Паралельно відбувається переоцінювання підходів до розуміння та механізму правової охорони окремих об'єктів такого права. Цей процес окрім норм матеріального права поширився і на процесуальні норми, зокрема процедури патентування і реєстрації окремих об'єктів права промислової власності та засобів індивідуалізації.

Ряд його інститутів успішно уніфіковано і гармонізовано шляхом прийняття низки регламентів і директив, відбувається накопичення досвіду їх застосування, перевірки обраного напрямку та механізмів правової охорони їхніх об'єктів. Проте існують проблеми, які пов'язані з непослідовністю інтеграції, зокрема з введенням патенту ЄС та патентуванням винаходів, які містять комп'ютерні програми, корисні моделі, а також, на наш погляд, промислові зразки.

Розвиток права інтелектуальної власності в ЄС здійснюється на основі інтернаціоналізації, що виявляється у підвищенні питомої ваги та впливу норм універсальних міжнародних договорів, які прийняті під егідою міжнародних організацій, зокрема ВОІВ, ЮНЕСКО, ВТО, ЄПО (Європейської патентної організації). Цей процес торкнувся і правового врегулювання відносин стосовно промислових зразків. Наразі в країнах ЄС і зокрема у Відомстві з гармонізації на внутрішньому ринку (ОНІМ), що надає правову охорону промисловим зразкам ЄС за реєстраційною процедурою, накопичено достатній досвід застосування зазначених Директив та Постанов. Така реєстраційна процедура вигідно вирізняється своєю простотою і відсутністю пе-

ревірки заявки по суті. Охоронний документ на промисловий зразок видається під відповідальність заявника, який для спрощення кваліфікації сам проводить пошук по відомим промисловим зразкам, які можуть бути подібними до ним заявлених.

Для промислового зразка характерною є його родова ознака – «художньо-конструкторське рішення, яке визначає зовнішній вигляд виробу, розкриває природу чи походження об'єкта, якому може бути надана правова охорона саме як промислового зразку, не допускає конкуренції з іншими ознаками, які є факультативними чи розуміються. Йдеться про новизну, яка визначається через зовнішній вигляд виробу та можливість його використання. Художнє рішення виробу стосується промислового дизайну – такого зовнішнього вигляду виробу, який залучатиме споживача саме до певних товарів і фіксуватиме в його пам'яті їхні особливості. Конструкторське рішення може характеризуватися ознаками зовнішнього вигляду виробу, що відповідає природі промислового зразка. Водночас це рішення може бути зумовлено й ознаками конструкції, яких не видно під час використання виробу.

Як промисловий зразок охороняється рішення виробу в цілому чи у його частині. Проте рішення зовнішнього вигляду невіддільних частин виробу промисловими зразками не визнаються. Це, з одного боку, є виправданим і забезпечує виключність прав на використання промислового зразка і запобігає конфліктам стосовно такого об'єкта, а з іншого – стримує можливість їх поліпшення на основі конвенційних рішень. Закон України «Про охорону прав на промислові зразки»⁸ не враховує такого права, що штучно стримує прогрес на ринку. Вважаємо можливим допустити конвенційні рішення і до промислових зразків. Його сутність у тому, що протягом шести місяців після отримання охоронного документа заявники можуть поліпшити промисловий зразок самостійно і подати заявку, а після перебігу цього строку таким правом можуть скористатися інші особи, в тому числі стосовно охорони рішень окремих частин виробу. Відповідно до ч. 3 ст. 11 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», заявка має стосуватися одного промислового зразка і може містити його варіанти (вимога єдності). Такі варіанти як поліпшення промислового зразка можуть стати об'єктом правової охорони.

З огляду на зазначене ч. 9 ст. 20 цього Закону доцільно розглянути у такій редакції: «Протягом шести місяців із дати отримання патенту власник патенту має право подати до Відомства заявку на видачу патенту на поліпшений зовнішній вигляд, якщо він відрізняється від охоронюваного патентом. Після перебігу такого строку право на подачу заявки має інша особа.

У разі подання тотожних заявок на поліпшення промислового зразка від іншої особи та авторів промислового зразка перевага надається заявці авторів, а заявка інших осіб відхиляється».

Отже, нормотворчу діяльність в ЄС підпорядковано венчурному напрямку розвитку суспільства та забезпеченню максимальної безпеки інвестицій, особливо фінансових, а також створення і обіг в ЄС результатів творчої діяльності та прирівняних до них об'єктів шляхом запровадження єдиних механізмів їх охорони та використання. У процесі формування сучасного права ЄС у сфері інтелектуальної власності та імплементації комунітарних директивних приписів у законодавства держав-членів змінюється зміст основних інститутів і принципів права промислової, літературної та художньої власності. Іншими словами, йдеться про те, що в разі зіткнення (конкуренції) прав на результати інвестицій та прав на об'єкти інтелектуальної власності першість надається інвестуванню.

В ЄС набуває поширення реєстраційна система охорони промислових зразків. Це зумовлено раціонально-технічними причинами, зокрема, неможливістю паралельного створення двох та більше промислових зразків незалежно один від іншого різними особами, зміною технічного підходу розуміння таких об'єктів права промислової власності на користь авторсько-правового підходу до їхньої природи; стрімким оновленням науково-технічної інформації, незначним життєвим циклом новоствореної продукції; потребою постійного її оновлення внаслідок жорсткої конкуренції. Така система охорони прав на промислові зразки має ряд переваг перед патентно-правовою: менш затратна, бюрократизована і швидка; відомі промислові зразки, за умов існування комп'ютерних баз даних промислових зразків, не розглядають уже на етапі прийняття заявки. Традиційна патентна система через її дорожнечу може стримувати намір патентувати промисловий зразок, а пришвидшення життєвого циклу товару робить патент узагалі непотрібним.

¹ Право Європейського союзу. Особливо частина: Навч. посібн. / За ред. М. Р. Аралекяна, О. К. Вишнякова. –К.: Істина, 2010. – 528 с.

² План дій «Україна – Європейський Союз». План Європейський Союз та Україна від 12.02.2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: Нормативно-правові документи сайту НАУ // http://zakon.nau.ua/doc/?code=994_693

³ Ініціатива Європейської комісії «Східне партнерство» (2009 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: Веб-сайт Кабінет Міністрів України // http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article%3Fart_id=224168250&cat_id=223345569

⁴ Порядок денний асоціації «Україна – ЄС» (2009 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: Веб-сайт Кабінет Міністрів України // http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=243281941&cat_id=223345338&ctime=1266423569791

⁵ Мировые тенденции развития систем правовой охраны промышленных образцов / Лакомкина Т. Н. – М.: ИНИЦ Роспатента, 2004. – 110 с.

⁶ Directive 98/71/EC Of the European Parliament and Of the Council of 13 October 1998 on the legal protection of designs // The European Parliament and The Council Of The European Union. – <http://oami.eu.mt/en/design/proddir.htm>.

⁷ COUNCIL REGULATION (EC) No 6/2002 of 12 December 2001 on Community design / Official Journal of the European Communities. -5.1.2002. – L3/1-3/24. -http://oami.eu.int/en/design/pdf/reg2002_6.pdf

⁸ Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 34.

Резюме

У статті розглянуто напрями правової охорони промислових зразків у ЄС на основі комунітарного права. Автор обґрунтовує охорону промислових зразків як новий та перспективний напрям, який відмінний від патентно-правового, заснований на реєстрації та спрощенні видачі охоронного документа. Одночасно розглянуто перспективи поліпшення правової охорони цих об'єктів в Україні. Обґрунтовано доцільність надання охорони для конвенційних промислових зразків.

Ключові слова: промислові зразки, правова охорона, патентування, реєстрація, уніфікація, гармонізація.

Резюме

В статье рассмотрены направления правовой охраны промышленных образцов в ЕС на основе коммунитарного права. Автор обосновывает универсализацию охраны промышленных образцов как новое и перспективное направление, которое отличается от патентно-правовой охраны, основано на регистрации и упрощении выдачи охранного документа. Рассмотрены также перспективы улучшения правовой охраны этих объектов в Украине. Обоснована целесообразность предоставления охраны конвенционных промышленных образцов.

Ключевые слова: промышленные образцы, правовая охрана, патентование, регистрация, унификация, гармонизация.

Summary

The article deals with the direction of the legal protection of industrial designs in the EU on the basis of community law. The author substantiates the universalization of the protection of industrial designs, as a new and promising direction that is different from the patent-legal protection, based on the registration and facilitation issue protection document. Shall be regarded also the prospects for improving the legal protection of these facilities in Ukraine. Motivated expediency for submission protection of industrial design.

Key words: industrial designs, legal protection, patenting, registration, unification, harmonization.

Отримано 12.04.2011